

4. Голубович И. В. Биография как социокультурный феномен: методология анализа в гуманитарном знании / И. В. Голубович // Интегративна Антропология. Міжнародний медико-філософський журнал. – 2009. – № 1 (13).
5. Гришковец Е. Реки / Е. Гришковец. – М. : Махаон, 2009. – 192 с.
6. Пучков В. А. Генеалогия современной биографической прозы: от мифологического сказания о героях к биографическому дискурсу / В. А. Пучков // Ярославский педагогический вестник – 2011 – № 1. – Т. I (Гуманитарные науки). – С 180–183.
7. Рогинская О. Глянцевое “я”: женские журналы и кризис автобиографизма [Электронный ресурс] / О. Рогинская. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/km/2004/1/rog14.html>.
8. Фрайман И. Д. Русские мемуары в историко-типологическом освещении: к постановке проблемы / И. Д. Фрайман // “Цепь непрерывного предания...” : [сб. памяти А. Г. Тартаковского]. – М., 2004.
9. Хорошков М. М. Автобіографічність як естетична категорія прози другої половини ХХ століття (на матеріалі повістей І. Чендея) / М. М. Хорошков // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія. – 2011. – № 936. – Вип. 61. – С. 238–242.

Анотація

Стаття присвячена специфіці образу автора в повісті Є. Гришковця “Ріки”. Образ автора досліджується як автобіографічна домінанта твору. Розглядаються наступні поняття: “автобіографічність”, “авторська само ідентифікація”, “образ автора”, “мемуари” тощо. Робиться акцент на тому, що біографічні елементи є домінуючими в прозі письменника, але маловивчені в сучасному літературознавстві. Теоретична база дослідження представлена як творами визнаних вчених, так і сучасними поглядами на проблематику. Аналізується текст твору, виділяються характерні елементи, що ідентифікують образ автора в тексті, – оповідь від першої особи, оцінні думки, риторичні питання, граматичні форми тощо. Робиться висновок щодо характерних аспектів образу автора в повісті “Ріки” і чинниках, що впливають на його ідентифікацію в тексті.

Ключові слова: образ автора, мемуари, автобіографізм, само ідентифікація, досвід, біографія.

Summary

The article is devoted to specifics of the author's image in the narrative Ye. Grishkovetz "Reki". The concepts "nature", "image of the author", "memoirs", etc. are considered. The text of the art work is analyzed, the characteristic elements identifying the image of the author in the text – the narration from the first person, estimated judgments, rhetorical questions, grammatical forms, etc. are emphasized. The conclusion about characteristic aspects of the author's image in the narrative "Reki" and factors influencing on its marking is drawn.

Keywords: the author's image, memoirs, autobiographism, experience, biography.

УДК 821.161.2–1.09(477.82)

Назарук І. В.,
аспірантка,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (Луцьк)
anyri7@mail.ru

ВІРШІ-ПИСАНКИ КОСТЯ ШИШКА: НОВАТОРСЬКИЙ АСПЕКТ У ПОЕТИЧНІЙ СИСТЕМІ МИТЦЯ

Постановка проблеми. Поетичний спадок волинського шістдесятника Костя Шишка вражає багатством та розмаїттям, однак митець, постійно перебуваючи на маргінесах літературного життя, так і не зумів донести до читача свої твори,

і не зазнав належного поцінування за життя. На особливу увагу заслуговують зразки зорової поезії, серед якої можемо віднайти низку віршів, що належать до традиційної системи жанрів, як наприклад, паліндроми чи акростиhi. Однак Кость Шишко створив і абсолютно оригінальну поезію в жанрі, якого не було в українській, та й у світовій літературі (це вірші-писанки).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприкінці 90-х років 20 ст. у вітчизняному літературознавстві з'явилися літературно-критичні статті, есеї, наукові розвідки про творчість митця Давидюка В., Данилюк Н., Жолдака Б., Ольшевського І., Рисака О., Стульської Г., Цюриця С., Яцук Н. та інших.

Виділення невирішених проблем. Відсутність наукової розвідки, спрямованої на вивчення характерних рис зорової поезії Костя Шишка.

Мета і завдання статті. Дослідити, у чому полягає новаторство митця у сфері візуальної поезії; з'ясувати особливості ліричного героя та засоби творення образів у віршах-писанках.

Виклад основного матеріалу. Для українського літературознавства візуальна поезія є малодослідженим жанром, хоча й сягає своїми витокami у давні часи. Для прикладу, форму лабіринту має Фестський диск, створений ще в 1700 році до Різдва Христового, відомі також акровіршеві псалми, авторами фігурних віршів є ряд таких античних митців, як Сіміас Родоський, Безантіній, Теокріт, Досіад. Абстрактні ж зорові форми Середньовіччя відображали певні зміни у світосприйнятті на противагу натуралізму античності. На період Відродження припадає становлення візуальної поезії в багатьох європейських літературах. Бароко, що характеризується неабиякою увагою до форми, узаконює ці твори у системі поетичних видів (емблематична та курйозна поезія). Щодо становлення в українській літературі, то цей етап припадає на другу половину 16 століття. Із модерними напрямками в мистецтві на початку 20 століття – символізмом, футуризмом, дадаїзмом, сюрреалізмом – пов'язаний новий етап у розвитку візуальної літератури.

Кость Шишко відомий перш за все як експериментатор, який у 70-х роках 20 століття зумів створити цілком новий жанр. Про його талант Богдан Жолдак в одній зі своїх розвідок зазначав: "Японії дуже не поталанило, що Кость Шишко народився не там – вона могла б пишатися видатним майстром короткої віршованої форми – хоку і танка... Так от завдяки Костеві Шишку ми маєм жанр, якого ще немає в жодній світовій літературі, а саме: вірші-писанки" [2, 43]. Як відомо, мистецтво писанкарства своїм корінням сягає у глибоку давнину, і притаманне багатьом народам світу. В Україні також розписують писанки, які в далекому минулому втілювали в собі світоглядну модель наших предків. У радянські часи така творчість, звісно ж, була забороненою, однак Кость Шишко у так званий застійний період не побоявся створити цикл віршів-писанок, які й за змістовим наповненням, і за формою абсолютно суперечили вимогам тогочасного суспільства. Хоча нерідко сам поет дивувався, чому його формалістичні вправи так цікавлять літераторів і науковців. Щодо ідеї писати саме так митець в одному з листів зазначав: "Задум виник випадково. Можливо, якимось чином я підсвідомо відштовхувався від танків і хоку. В той час я працював художником-оформлювачем, і якось

пригадалися спогади Бродського (автора багатьох зображень вождів), де той розповідав про своє навчання в Одеському училищі, і викладач рисунка вимагав у студентів точно відтворити контур курячого яйця, і він, Бродський, впорався з цим за тиждень” [7, 5]. Зі зразками візуальної поезії на той час митець “був знайомий завдяки В. Брюсову, а згодом і – “Саду пісень” (мені, проте, чомусь видавалось, що тут пасувала б фігуральна поезія...), а також каліграмам Аполлінера та окремим хрестоматійним зразкам античності (олександрійська школа поетики)” [7, 5]. Уже з 1958 року, будучи студентом історико-філологічного факультету, Кость Шишко намагався помістити віршований текст у контури певної фігури. Яскравим зразком таких починань слугує, для прикладу, подвійний акростих “Соловійовій”.

Вірші-писанки створені у 1970–1971 роках. Поет розміщував слова в накресленому олівцем контурі, і фломастерами орнаментував, виділяючи при цьому деякі слова або ж частини слів, що сприяло зосередженню уваги та надавало додаткового забарвлення головній темі. Тексти малювалися також і різними шрифтами, аби не порушувалась форма яйця, а колір слів чи певних літер робив їх подібними до великодніх писанок. Звісно, у друкованому варіанті такі мальовані вірші частково втрачають овальну форму й забарвлення. Кількість рядків у поезіях різна, перші й останні слова складаються з кількох літер, серединна основа твору – із двох-трьох слів, чим і досягається відповідність окресленій формі. Ознайомившись із текстами, відзначимо, що в структурі багатьох із них можна побачити елементи ромба, трикутника та інших фігур, що нагадують нам зображення-символи, як і на мальованих воском писанках. У цьому, вочевидь, закладено сакральний зміст поетових слів і думок. Із цього приводу Сергій Цюриць писав: “Мають і візерунок – найбільше віршів написано ялинкою (можливо, вказують на зимову пору, новоріччя, коли автору й писалося легко або ж на символічне дерево роду, хоч у вишиванці воно подається в іншій формі – С. Ц.), келишом, хрестом. Декотрі зовнішньо подібні до шахових фігур, до ромбів, перевернутих пірамід” [6, 102–103]. Варто зауважити, що серед рукописів поета віднаходимо й такі вірші-писанки, які доповнюються графічним малюнком у виконанні самого автора, при чому текст розташовується як всередині, слугуючи орнаментом (“Дід дививсь”), так і поруч зображення (“Озер глибінь”). Така ілюстрована поезія має значно глибший вплив на читача, адже викликає не лише слухові, а й зорові враження. Також слід зазначити, що ці твори – асинтаксичні. Вочевидь, митець керується концепцією *parole-in-liberta* (слова на волі), яку свого часу запропонував Філіппо Марінетті. Вона позначилася, зокрема, на лінгвістичному мінімалізмі та відмові від розділових знаків у творах цього жанру.

Окрім форми на особливу увагу заслуговує й змістове наповнення віршів-писанок. Ганна Стульська так писала про візуальну поезію Костя Шишка: “Для того, аби так “бавитися” зі словами, досконало підганяти їх одне до одного, необхідно добре знати будову мови й мати величезний запас слів. Кость робив це вишукано й граціозно, він умів малювати словами. Але в його творах вражає не лише форма, а й зміст. Кількома лаконічними словами майстер охоплював буття в усій його повноті й багатогранності” [5, 113]. Писанки – це яскрава палітра

інтимної, громадянської, пейзажної, філософської лірики, що якнайповніше віддзеркалює почуття та думки митця. Поезія позначена різноманітністю тем і проблем, глибоким змістом, ремінісценціями та філософськими узагальненнями.

У поезіях потужно проявляється авторське “я”. Щирий та відвертий зі своїм читачем, поет дозволяє проникнути у найпотаємніші куточки душі, дає змогу відчути власні проблеми й переживання. Будучи самотнім по життю, у віршах Кость Шишко акумулював внутрішній біль та страждання. В одній із писанок читаємо:

у
вірш
чому
кладу свій
сум
гіркоту й безпорадність
дум
нехай у строф твердій
шкаралупі
вони тільки болем
віддаються тупо... [8, 17].

Мотив самотності є одним з домінуючих у віршах-писанках, основною причиною якого було існування в умовах відчуження та замовчування: “я / знов / порожній / ніби / мушля / і / знову / подорожній...” [8, 16], “...під очима тінь / сріблиться волосся / вже із самоти / крила не підносять...” [8, 50], “сам / в / затужавілім мовчанні / виношую / слова...” [8, 51], “...я залишався завше / за стоптаним порогом / пестощами обкрадений / обділений радістю...” [8, 148]. Нелегким (а то й жорстоким) видалося поетові життя. То ж не дивно, що він так наполегливо прагнув досягнути причини складної та капризної долі: “досі / костик / в світі / гостить / надокучає звичайним / зневажає мовчання / розуміння просить / в нікчемнім триванні / мабуть / його / досить” [8, 75]. І як не намагався митець не акцентувати на особистих негараздах, душевній тривозі, все ж таки бачимо, як мимоволі виокремлюється наскрізний екзистенціал – самотність, що домінує також і в зразках інтимної лірики: “моя / неприйнята / любове / тобі знайшов нарешті / сховок...” [8, 15], “ні / твоє / останнє / слово / загортую / в гіркоту моєї / образи...” [8, 29], “з / серця / вирвано / кинджал / кохання / на його / холодних / гранях / гаряча кров / мого / страждання” [8, 92].

Відтак тема кохання займає вагоме місце серед писанкового доробку митця. Він не боїться щиро говорити про свої почуття, демонструючи глибоке осмислення стосунків між чоловіком та жінкою. Чимало віршів написані від першої особи, що є свідченням відвертості, а також вказує на автобіографізм:

мені
від життя
небагато потрібно
милуватись тобою
дарувати квіти
і випадково торкнувшись
до срібного тіла

уваю у твоїх
обіймах тремтіти... [8, 28].

У багатьох віршах-писанках постають такі категорії, як життя і смерть, старість. Кость Шишко по-філософськи розмірковує над місцем кожної людини і логічним завершенням її існування в цьому світі:

стежка
роками протерта
нарешті
приводить
до смерти [8, 201].

Уміння побачити найвагоміше, у простому відшукати щось незвичне, піднести це до певного узагальнення – одна з найсуттєвіших прикмет Шишка-митця. Мабуть, саме тому з-поміж писанок віднаходимо чимало вагомих філософських сентенцій, а також висловів афористичного плану: "...час нехай пробіг / вічність / залишилась" [8, 50], "це / горшки / ті / не ліпилися / за / які / ми / посварилися" [8, 79], "будь / щедрим / безсмертною / вродилася людина / ощадним будь / твоє життя / хвилина" [8, 93] тощо.

Небайдужою є для поета й доля України, її історичне минуле. У писанках, зокрема, піднімаються проблеми нелегкого життя народу за кривавих часів режиму Сталіна ("Сила чавила червону бражку", "На стінах сяяли як зорі"), жахливі роки голодомору ("Гриз людей опухлих голод"). Боляче спостерігати йому за подіями сьогодення ("В граді Києві", "Під прикритий чином"), у якому доводиться жити, а тому зі щемом у серці він вдивляється в майбутнє Батьківщини, прагне розбудити національну свідомість співвітчизників, донести істину:

літа
ідуть
мінються сатрапи
раби звикають до ярма
і зрозуміть ніхто
не втрапить
на рабській ницості
тримається
тюрма [8, 181].

Велика кількість художніх образів виростає на народному підґрунті. Для прикладу, у писанці "Розпустися гілочко вишнева" автор використовує традиційний предмет-символ (вишневу гілку) із обряду ворожіння на свято Катерини:

розпустися
гілочко вишнева
на моїм віконці
долю
наверни
щасливу
та розвій
тривоги
як
на небо

березневе
нове сонце
коване сварогом
виведе ярило [8, 95].

Нерідко дійовими особами постають у творах такі персонажі міфологічних уявлень давніх українців, як Ярило, Сварог, Лада та Березиня. Поглиблюють зміст писанок і фольклорні образи (“жайвора співаночка весела”, “віщий ворон”, “кобзар”), і давня лексика (“на сулицях”, “черлені”), і фрази зі “Слова о полку Ігоревім” (“буй голови”, “лиси брехали на щити”) та інше. Усе це дозволяє читачам глибше зануритись в історичне буття нашого народу та відчутти тогочасну атмосферу.

Загалом ліричний герой писанок – це відкрита, щира особистість, для якої справжня дружба, спілкування, світлі почуття, любов до рідного краю, пошуки правди і є найбільшою втіхою та розрадою: “дружбі / належну / знаходжу оздобу / із почуттів / найщирішої проби...” [8, 47], “відцвіла / непомітно трава / звільнились з цвіту / всі дерева / а я / квітучи / не відцвітаю / ані коханням до Вас / ані до рідного / краю” [8, 32], “все / горітиме / ясним вогнем / доки ми не збагнем / що необхідно гасити / а до чого / дрова носити” [8, 170].

Неабияку майстерність та особливий стиль простежуємо у вмінні митця вводити в поетичні тексти низку художніх засобів, що змушують читача зануритися в авторський світ, відкриваючи все нові грані творчого обдарування Костя Шишка. Зокрема, у віршах-писанках звертаємо увагу на вдало побудовані метафоричні конструкції: “...ще за юних літ / мрія овдовіла...” [8, 50], “руки / берези / небо обняли...” [8, 81], “...і / ген / в / гущині / верховіть / спить / цвіркуном / нашорошена / мить” [8, 122], “...шепоче листя / сумовито / проминуло / літо” [8, 144]. Привертають увагу і порівняння, як для прикладу, – “...і жага нас точить / як ржа залізо...” [8, 23], “...дрібні сльози / на дорозі / як роса / рясні...” [8, 53], “...він / тягарем / на цій землі / як / пил / утоми / на дорозі” [8, 116], “...і хочеться себе / як нековирний глек / розбити” [8, 119], а також оригінальні епітети: “прилинув / погляд / до випнутої думки...” [8, 34], “які / яблучні / гладив коліна...” [8, 36], “...неоновим вогнем / мрія / мерехтіла” [8, 56], “...чорнів іржавий крик...” [8, 193], “...гранітний / сором / нашої / історії” [8, 202].

Варто окремо наголосити на контрастиці як особливому проявові світосприйняття Костя Шишка. Як відомо, антитетичний прийом притаманний багатьом фольклорним жанрам, що слугують джерелами для художньої літератури, і в романтизмові він був зорієнтованим на протиставлення таких бінарних опозицій, як любов – ненависть, прекрасне – потворне тощо. Ось лише окремі зразки контрастики, що зазвичай окреслює життєву філософію митця: “зустріч / прощання / двокрапка / і / крапка...” [8, 26], “...бо немає / в житті поділу / на значних / і / дрібних” [8, 35], “всіх / так багато / нас отак мало...” [8, 107]. Подекуди поет у творах вдається й до оксиморона, поєднуючи, на перший погляд, цілком непоєднувані поняття: “...сонцерадощі / сяють у перлах / сліз” [8, 128], “...а мені / дав / невеселу радість / розуміння” [8, 154] тощо.

Щодо кольористики, то зустрічаємо у віршах і усталені поєднання (білий бусол, блакитне тло, дуб зелений), і цілком авторські (“блакитні обійми”, “голубий пісок”, “срібне тіло” та інші). Високою частотністю відзначаються золотий, білий

та чорний кольори (“груші золотаві”, “вино золоте”, “верби золоті”, “у ризах золотих”, “золота пшениця”, “золоті ключі”; “цвіт білий”, “в кожушині білій”, “білозубий усміх”, “біляві пасма днів”; “чорний шлях”, “ночі чорний пісок”, “серед згарищ чорних”). Також трапляються й інші художні означення з семантикою барви: срібний (тіло, волосся, морози, зірки, блискітки), жовтий (ікла), блакитний (небо, тло), сірий (туман, дерева), синій (вікна, ліс), червоний (роса, хорти, півень, мак), багрянний (рани), що надають писанкам додаткового експресивного забарвлення.

Висновки. Досліджуючи зорову поезію Костя Шишка, встановили, що митець створив абсолютно новий жанр, якого не було в світовій літературі. Проаналізували структуру віршів, а також джерела, що спонукали до написання таких творів. Окрім особливостей форми, помітним є й потужне змістове наповнення поезії. Писанки Костя Шишка – це яскраві зразки інтимної, пейзажної, філософської лірики, що насичені широким спектром тем і проблем, глибиною думок та узагальнень. Переконаємося, що в основі їх – особливе світосприйняття, що підкреслюється своєрідністю образного ряду, низкою засобів поетичного мовлення, спрямованих на розкриття суті візуального доробку митця. Безперечно, поезомалярство майстра засвідчує індивідуально-авторський стиль письма, оригінальність образного мислення, а тому в подальшому детальне вивчення візуальної складової поетичної спадщини Костя Шишка є актуальним як у контексті української, так і світової літератури.

Література

1. Бойченко К. Зорова поезія: на перетині “бароко – сьогодення” / К. Бойченко // Слово і час. – 2003. – № 12. – С. 50–55.
2. Жолдак Б. Диво-писанки / Б. Жолдак // Старожитності. – 1992. – № 9. – С. 43.
3. Назаренко Т. Поезографія: Сучасна зорова поезія українською мовою / Т. Назаренко. – К. : Родовід, 2005. – 204 с.
4. Сорока М. Зорова поезія в сучасній українській літературі / М. Сорока // Слово і час. – 1994. – № 4–5. – С. 71–76.
5. Стульська Г. Постскрипtum життя і творчості художника і поета / Г. Стульська // Сивий бард осінньої печалі. Літературно-критичні статті, есеї про творчість Костя Шишка / [упоряд. Зубович В., Цюриць С., Якубюк А.]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. – С. 109–113.
6. Цюриць С. Такі вони, Шишкові “писанки” / С. Цюриць // Сивий бард осінньої печалі. Літературно-критичні статті, есеї про творчість Костя Шишка / [упоряд. Зубович В., Цюриць С., Якубюк А.]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. – С. 102–104.
7. Шишко К. Доброго дня, пане Миколо! // Шишко К. Писанки : [поезія] / [ред.-упоряд. Жежерун В., Корсай С., Цюриць С.]. – Луцьк : ВАТ “Волинська обл. друкарня”, 2010. – С. 5–9.
8. Шишко К. Писанки : [поезія] / К. Шишко ; [ред.-упоряд. Жежерун В., Корсай С., Цюриць С.]. – Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2010. – 212 с.

Анотація

У статті проаналізовано характерні риси зорової поезії волинського шістдесятника Костя Шишка. Митець створив абсолютно оригінальні твори в жанрі, якого не було в українській, та й у світовій літературі – це вірші-писанки, написані у 1970–1971 роках. Встановлено, що вони позначені різноманітністю тем і проблем, глибоким змістом, філософськими узагальненнями та ремінісценціями. Широка палітра образів, засобів поетичного мовлення, вдалі кольороназви розкривають багатство, посилюють емоційне забарвлення віршів, а відтак дають змогу відчутти найтонші грані авторського стилю.

Ключові слова: зорова поезія, вірші-писанки, ліричний герой, мотив, образ.

Summary

The article retraces the features of the Volyn sixties Kost' Shyshko's visual poetry. The artist succeeded to create absolutely original works in the genre, which has never existed in Ukrainian and world literature – these are pysanky verses, that have been written in 1970–1971. It is established that they are notable for variety of topics and problems, deep sense, philosophical conclusions and reminiscences. A wide range of images, poetic figures, felicitous color-names represent richness, reinforce emotional color of poems and thus allow feeling the slightest distinctions of the author's style.

Keywords: visual poetry, pysanky verses, lyric hero, motive, image.

УДК 821.111–2.09–93

Панько О. І.,
викладач,
Ужгородський національний університет
o_panki3876@ukr.net

ПАРАДИГМА РЕАЛЬНЕ-ФАНТАСТИЧНЕ У ПОЕТИЦІ СПРИЙНЯТТЯ ЧИТАЧА-ДИТИНИ: РОАЛЬД ДАЛ “ЧАРЛІ ТА ВЕЛИКИЙ СКЛЯНИЙ ЛІФТ”

Поняття фантастичного у літературі для дітей є одним із ключових чинників, що допомагають зрозуміти рецептивну поетику твору й особливості його сприйняття читачем-дитиною. На нашу думку, у цьому контексті репрезентативними для аналізу є наукова фантастика, фентезі та літературна казка як жанри, що дозволяють пояснити вплив фантастичних елементів на формування оцінки тексту читачем.

Науково-фантастична повість – новий жанр у світовій літературі, який еволюціонував внаслідок науково-технічного прогресу. “Синтез фантастичної та наукової думки створив художні образи, віддзеркалені не лише в науці й техніці, але й у культурному та літературному житті” [7, 166]. Такі твори є популярними серед читачів, бо пропонують ще й нові сюжетні лінії, нові моделі світобудови.

Фентезі (англ. *fantasy*) – жанровий різновид фантастики, в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією... [1, 693].

Щодо **літературної казки**, то істиною є те, що твори зазначеного вище жанру містять фантастичне, чародійне, у ній змальовано надзвичайні пригоди традиційних або вигаданих героїв, неймовірно відіграє роль сюжетотворчого фактору.

Отож наскрізним у творах цих жанрів є пропозиція фантастичного як обов'язкового елемента, що розкриває особливості творення змісту читачем-дитиною, впливає на розвиток уваги, уяви, пам'яті, сприйняття, мислення реципієнта.

Успіх фантастичного, за твердженням літературознавців (Л. Скуратовська, М. Славова, М. Ніколаєва), пов'язаний із пропозицією ірраціонального, дивного, неможливого, умовного, що описує “іншу” дійсність, світ. “Чим далі можливий світ є від реального, тим більше уваги та уяви від нас вимагається, аби взаємодіяти з ним” [2]. Це є доказом одного: читання творів із фантастичними елементами є особливо корисним для читача-дитини як пропозиція щодо його когнітивного, емоційного та естетичного розвитку.